

A bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvényjavaslat „sajtószakaszának” képviselőházi tárgyalása 1897-ben

PAÁL VINCE*

A Bánffy-kormány 1897 tavaszán nyújtotta be „a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről” szóló törvényjavaslatát a képviselőháznak. A törvényjavaslat azonban az ellenzék nem várt ellenállását váltotta ki. Erre legfőképpen az adott okot, hogy az előterjesztés 16. §-a értelmében a nyomtatvány útján elkövetett rágalalmazást és becsületsértést kivették az esküdtbíróóságok hatásköréből, és azok a hivatásos bíróságokhoz kerültek. Ezen ún. sajtószakaszt a fővárosi sajtó zöme és a parlamenti ellenzék elutasította, mert abban a sajtószabadság eltiprását vélték felfedezni.

Gratz Gusztáv, a korszak krónikása viszont ezen módosítás szükségességét azzal magyarázta, hogy „a sajtó színvonalának az újságolvasók száma szaporodásával bekövetkezett süllyedése és hangjának eldurvulása mellet (sic!) mindinkább szaporodni kezdtek azok az esetek, amikor egyes lapok csupán csak az érdekesség kedvéért sokszor sértegető módon és alapos indok nélkül egyes emberek magánéletében kezdtek turkálni és amikor az esküdtbíróóságok ezekben az esetekben sűrűn hoztak felmentő ítéleteket”.¹ A Függetlenségi Párt a javaslattal szemben obstrukcióba kezdett.

A törvényjavaslat sajtószakasza

A törvényjavaslat legfőképpen támadott 16. §-ának 2. pontja kimondta, hogy a királyi törvényszékek hatásköréhez tartozik: „a nyomtatvány útján magánegyén ellen elkövetett rágalalmazás és becsületsértés vétsége”.²

A törvényjavaslatot a kormány 1897. március 20-án terjesztette a Ház elé. A javaslat Indoklásában³ utalás szerepelt arra, hogy az 1848. évi XVIII. törvénycikk (sajtótörvény) 17. §-ában

* Médiatudományi munkatárs, NMHH Médiatanácsának Médiatudományi Intézete. E-mail: paal.vince@mtmi.hu.

¹ GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918*. Első kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992. 349.

² *Törvényjavaslat a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről*. Képviselőházi Irományok, 1896. V. köt. 138. sz. 186.

³ Uo., 190–240.

illetőleg az 1880. évi XXXVII. törvénycikk [a magyar büntető törvénykönyvek (1878. évi. V. törvénycikk és 1879. évi XL. törvénycikk) életbe léptetéséről] 39. §. második bekezdésében⁴ „kifejezést nyert *nemzeti* meggyőződésnek felel meg a javaslat 15. §-ának II. pontja, mely két lényegtelen kivétel kiemelése mellett fenntartja azt a szabályt, hogy a nyomtatvány útján elkövetett minden büntett és vétség az esküdtbíróóságok hatáskörébe tartozik”. Éppen ez a „két lényegtelen kivétel” az azonban, amely a törvénytervezet során a legnagyobb ellenállásba ütközött. Az Indoklás kitért arra is, hogy a modern törvényhozások legnagyobb része a nyomtatvány útján elkövetett büntettekre és vétségekre nézve a tervezetben foglaltakhoz hasonlóan állapítja meg a hatáskört. A francia, a német és az olasz jogban a sajtóvétségek szélesebb köre került a szakszíróóság elé. Az Indoklás kiemelte, hogy a két kivételtől eltekintve fennmaradt a nyomtatvány útján elkövetett büntetteknek és vétségeknél az esküdtbíróóságok általi, a „közönséget megnyugtató” elbírálása. Ami „jelentékeny befolyással van a nemzetnek egész szellemi, tudományos és részben művészi tevékenységére és termékenységére”.

A sajtó útján elkövetett bűncselekmények esküdtbíróóság elé utalását azért tartotta a jövőben is fontosnak az előterjesztő, mert ezek elbírálásához „az elfogulatlanság nagy mértéke szükséges”. „Teljes elfogulatlanság” kell pl. annak megítéléséhez, hogy az állami intézmények és szervek elleni sajtótámadás túl megy-e a jogos kritikán. Ennek eldöntésénél pedig a hivatásos bírónak mint állami tisztviselő ellentmondásos helyzetben van. Ebből következik, hogy nem közérdekű sajtóvétségek esetében, amikor az állandó bírónak sem vetülhet az elfoglaltság árnyéka, a magánszeméllyel szemben elkövetett rágalmozás és becsületsértés vétségét nem indokolt az esküdtbíróóságok elé utalni.

Az Indoklás ebben a vonatkozásban külföldi példákra is hivatkozott. Így az 1881. évi francia sajtótörvény a magánszeméllyel szembeni rágalmozást és becsületsértést kivette az esküdtbíróóságok hatásköréből. Franciaországban ugyan 1893-ban jelentősen módosították a sajtótörvényt, „a magánbecsületsértési és fogalmazási ügyekben” azonban érintetlenül hagyták a törvényszék hatáskörét. A Német Birodalomban a szóban forgó esetekre az egyes tartományokban eltérő szabályok voltak érvényben. Bajorországban 1879-ben a magánszemély elleni nyomtatvány útján elkövetett becsületsértést – amennyiben az csak a sértett fél indítványára üldözhető és az eljárásra magánvád alapján kerülhet sor – kivették az esküdtbíróóságok hatásköréből. Olaszországban 1865-ben úgyszintén a magánszemély elleni nyomtatvány útján elkövetett becsületsértés és rágalmozás esetei az esküdtbíróóságoktól a büntető törvényszékek elé kerültek. Horvát-Szlavónország tartománygyűlése 1897. január 20-án megszavazta azt a törvényjavaslatot, mely szerint a nyomtatvány útján elkövetett azon vétségek, melyek a törvény értelmében csak a sértett fél indítványára üldözhetőek, átkerültek a sajtóesküdtszék hatásköréből a kir. törvényszékhez.

⁴ „39. § A kir. törvényszékek hatásköréhez utaltatnak:

1. a büntettek;

2. azon vétségek, melyek a 40. § szerint a kir. járásbíróóságok hatásköréhez utalva nincsenek.

A nyomtatvány útján (büntető-törvénykönyv 63. §) elkövetett büntettek és vétségekre nézve, a sajtóbíróóságok és esküdtszékek hatásköre érintetlenül hagyatik.”

A törvényjavaslat Indoklása hangsúlyozta, hogy nem a külföldi példák követése volt a cél, hanem a hazai viszonyok „leggondosabb vizsgálata”, az érintett szervezetek meghallgatása és a felhozott különböző érveknek lelkiismeretes mérlegelése után javasolja a kérdést a 16. § 2. pontjában körülírt módon eldönteni.

Az Indoklás hosszasan foglalkozott a tervezett jogszabály leginkább vitatott pontjával (16. § 2.), és visszautasította a sajtó, valamint a többi érdekelt egy részének kritikáját, ti. hogy a rendelkezés „megtámadása a sajtó szabadságának”, és akadályozná a sajtót abban, hogy a közérdekében kifejtett ellenőrző hivatását szabadon teljesíthesse.

Az Indoklás érvelése szerint a sajtószabadság megtámadásának vagy korlátozásának vádját kizárta az is, hogy a „16. §. 2. pontja csak a nyomtatvány útján *magánegyén* ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés vétségére vonatkozik”. A „magánegyén” pedig olyan egyénekre vonatkozik, akik közhivatali állást nem töltenek be és közfunkciót nem végeznek. A közhivatalnok (1878. évi V. törvénycikk 461. §) ellen elkövetett rágalmozás vagy becsületsértés miatt emelt vádakat pedig, akkor is, ha a rágalmozás vagy a becsületsértés a hivatalnok magánéletét érinti, a 15. §. II. pontja értelmében *ezután is esküdtbírótság előtt* kell tárgyalni, „mert a közhivatalnoknál a köz- és magánviszony közti határvonal szabatosan meg nem vonható”. A kir. törvényszék hatáskörébe utalni kívánt esetek tehát nemcsak semmi összefüggésben nem állnak a sajtó szabadságával, hanem a sajtónak a köz érdekében gyakorolt ellenőrző funkcióját sem érintik.

Ezen eseteknek a rendes bíróság előtt való tárgyalását azzal indokolták, hogy a sajtó „tisztességtelen munkatársai”, akik legtöbbször nem is hivatásos újságírók, visszaélnék a sajtó „hatalmas fegyverével”, és sokszor „magánbosszúból vagy magánérdekből, vagy szenzációhajhászásból megtámadják egyes családok jóhírnevét, piacra viszik a családi életet és a *magánbecsületet*, üzleti érdekből az utcán kiabáltatják ki a mindig kíváncsi és szüntelenül botrányt kereső, félművelt tömeg számára írt s az igazsággal sokszor meg nem egyező cikkeiket”. A rágalmozást vagy becsületsértést tartalmazó közlemények számos esetben nem a sajtó munkásaitól származtak, hanem az olvasói rovatokban jelentek meg. Voltak olyan esetek is, amikor minden kétséget kizáróan zsarolási célból íródtak. Különösen gyakoriak azok az esetek – áll az Indoklásban –, melyekben egyes hírlapírók pénzt kérnek azért, hogy valamely családra vagy egyénre kellemetlen tényeket közöljenek, vagy azokat elhallgassák. Az ilyen visszaélések pedig nem részesülhetnek azokban a kiemelt garanciákban, amelyeket „minden *jogállam* törvényhozása az *igazi* sajtó részére biztosít”. Ezek a közlemények csak álarcul használják a sajtószabadság alkotmányos biztosítékait, és a sajtószabadság folytonos hangoztatása mellett „csak piszkos üzleti vagy egyéni érdekeket szolgálhatnak”. Ezekkel a visszaélésekkel szemben pedig a jogállam köteles a „magánbecsület megóvásának” érdekében fellépni.

Az is a szabályozás módosítását kívánta az Indoklás szerint, hogy a becsületsértési és rágalmozási esetekben a törvényes elégtétel-keresés az addigi hatásköri szabályok következtében meglehetősen körülményes volt. A sértettnek ugyanis a rendszerint távol fekvő esküdtbíróshoz kell fordulnia, ami igen jelentős költségekkel jár (utazás, tanúk utaztatása, rendszerint elhúzódozó esküdtszéki tárgyalás stb.). Ezek viselésére viszont vagyontalan vagy csak csekély vagyonnal rendelkező sértett nem képes, és így a törvényes elégtétel-keresés jogával nem tud élni. A per elvesztése esetében pedig jelentékeny eljárási költségeket kell viselnie. A sértett számára az is visszatartó erő az esküdtbíróshoz való fordulásban, hogy a családi életet vagy a női becsületet érintő kérdéseket nem szívesen visz az esküdtbírósi tárgyalással együtt járó nagyobb nyilvánosság elé. A Büntető törvénykönyv (1878. évi V. törvénycikk 264. § 4.) egyébként is kizárta a

családi élet viszonyaira vonatkozó vagy a női becsületet megtámadó állítás vagy kifejezés valódiságának bíróság előtti bizonyítását. Mindezekből az Indoklás szerint az is következett, hogy nem indokolt ezen ügyeknek a nagy apparátussal működő esküdtbíróóságok előtti tárgyalása, amelyekre ez feleslegesen jelentékeny munkaterhet helyez.

A nyomtatvány útján magánegyén ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés vétsége az alapján, hogy büntetési tétele semmilyen esetben sem haladja meg az egy év fegyházbüntetést, a járásbíróóságok elé lett volna utalandó. Tekintettel azonban arra, hogy ezen vétségeknél a fokozatos felelősség rendszerét (1848. évi XVIII. törvénycikk 13. és 33. §, 1880. évi XXXVII. törvénycikk 7. § 2. bek.) kell alkalmazni, amelynek megállapításához szükséges vizsgálatnak a kir. járásbíróóságok előtt indított eljárásban helye nincs,⁵ a törvénytervezet a kir. törvényszékeket jelölte meg illetékes bírói fórumként.

A törvénytervezet ugyancsak a kir. törvényszékek hatáskörébe utalta az esküdtbíróóság ítéletével már sújtott sajtótermék ismételt nyilvánosságra hozását, azzal a magyarázattal, hogy ez esetben célszerűbb, ha a kevesebb alakszerűség közt mozgó törvényszékek járnak el.

Képviselőház Bizottságának Jelentése

Az illetékes Igazságügyi Bizottság 1897. május 14-ei keltezéssel, 169. sz. alatt készítette el a törvényjavaslattal kapcsolatos Jelentését.⁶ Ez már az általános részben kiemelte, hogy a javaslat leglényegesebb rendelkezései azok, amelyek a büntető bíróságok hatáskörét határozzák meg. Idesorolandó az esküdtbíróóságok hatáskörének szabályozása (15. §); a nyomtatvány útján magánegyén ellen elkövetett rágalmazási és becsületsértési ügyekben a kir. törvényszékek hatásköre (16. § 2. pont); és a járásbíróóságok hatáskörének kiterjesztése (17. §).

A törvényjavaslat más területen viszont bővíteni kívánta az esküdtbíróóságok hatáskörét, amennyiben azt a nem nyomtatvány útján elkövetett büntettek legsúlyosabb eseteire kiterjeszteni szándékoztak.

A Jelentésből kiderült, hogy a bizottsági ülésen is a javaslat 16. § 2. pontja képezte leginkább vita tárgyát. A Bizottság kormánypárti többsége kitarzott azonban azon álláspont mellett, hogy „az esküdtszék hatásköre a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés tekintetében a magánegyének becsületének védelme érdekében korlátozandó”. Ezen elv fenntartása mellett a törvényjavaslat vonatkozó szövegét a Bizottság módosítva fogadta el.

A bizottsági kormánytöbbség nem osztotta az ellenzék részéről megfogalmazott azon agályt, hogy a magánszemélyek ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés megtorlásának az esküdtbíróóságoktól való elvonása az 1848-i sajtótörvényben deklarált sajtószabadságnak a sérelmét jelentené. A kormánypárti bizottsági tagok szerint ezt már az a tény is megcáfolja, hogy a javaslat a *közhivatalnokok* (1878. évi V. törvénycikk 461. §) és a *közfunkcionáriusok* (1878. évi V. törvénycikk 262. §) ellen nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés eseteit az esküdtbíróóságok hatáskörébe utalja, vagyis mindazokban az esetekben, amelyek az alkotmány vagy a közszabadság védelmét érinthetik, az eddigi jogot változatlanul fenntartja, és a sajtó ré-

⁵ A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 528. §.

⁶ Képviselőházi Irományok, 1896. VII. köt. 40–56.

szére meghagyja az esküdtbíróági eljárás által biztosított garanciákat. Az pedig, hogy a magán-személyek ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés bűncselekményének megítélése a törvényszékek hatáskörébe kerül, ugyancsak nem korlátozza a sajtószabadságot, hiszen ezen bíróságokra a törvényhozás számos fontos és a közérdeket mélyen érintő cselekmény megítélését bízta, ezért joggal feltételezhető, hogy a törvényszékek előtt a sajtószabadság is megfelelő védelemben részesül olyan esetekben, amikor a sajtó valakinek a magánbecsület a közérdek szempontjából jogosan bírálta.

A javaslat támogatói érvként hozták fel az esküdtbíróóságok tehermentesítését is. Ezt úgy vélték megoldhatónak, ha elvonnak tőle olyan ügyeket, amelyek elbírálására a szakbíróóságok is alkalmasak. Ebben a vonatkozásban hivatkoztak arra a statisztikai adatra, hogy *magánvád* alapján évente átlag 150–200 sajtópert indítanak nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés miatt.

Ugyancsak az esküdtbíróóság ezen feladatkörének megvonása mellett érveltek azzal, hogy a magánbecsület védelmének törvényes úton való keresését ez idáig nem kis mértékben megnehezítette az a körülmény is, hogy a kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróóság rendszerint távol fekszik a sértett lakóhelyétől, és így az esküdtbíróági eljárás a magánvádlót a legtöbb esetben aránytalan költséggel terheli.

Egyhangúlag fogadta el a Bizottság a 20. §-t, amelynek alapján a törvény életbe léptetése után az országnak azon a területein (Erdély, korábbi határőrvidék, valamint Fiume városa és kerülete) is esküdtbíróóságok állnak fel, ahol azok eddig sajtóügyekben sem működtek.

Mindazonáltal a törvényjavaslat sajtóra vonatkozó részeinek megfogalmazásával a kormánypárti képviselők sem voltak maradéktalanul elégedettek. Számos helyen a Bizottság módosította a benyújtott törvénytervezetet.

Ez történt a 15. § II. pontjával:

A törvényjavaslat eredeti szövege:

„Esküdtbíróóságok előtt tartandó meg a főtárgyalás:

[...]

II. A nyomtatvány útján (1878. évi V. törvénycikk 63. §) elkövetett bűntettek vagy vétségek eseteiben, kivéve a 16. § 2. és 3. pontjába felvett bűncselekményeket.”

A Bizottság által elfogadott szövegezésben:

„Esküdtbíróóságok előtt tartandó meg a főtárgyalás:

[...]

II. A nyomtatvány útján (1878. évi V. törvénycikk 63. §) elkövetett bűntettek vagy vétségek, úgyszintén a törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások eseteiben, kivéve a 16. § 2. és 3. pontjába felvett bűncselekményeket.”

A bizottság által elfogadott szövegezés tehát annyiban különbözik az eredeti előterjesztés szövegétől, hogy az előbbi hangsúlyozza: csak a törvényben meghatározott, nyomtatvány útján is elkövethető kihágásokról rendelkezik, azokról azonban nem, amelyekről miniszteri rendelet,

törvényhatóság stb. által kiadott szabályrendelet szól. Ezáltal – amint a Jelentésben áll – a Bizottság azt akarta kifejezni, hogy a miniszteri rendeletben és a törvényhatósági vagy városi szabályrendeletben ne lehessen megállapítani olyan kihágásokat, amelyek, ha azokat nyomtatvány útján követnék is el, sajtókihágásokat képeznének. A Bizottság ezzel azt kívánta kizárni, hogy a törvénynél alacsonyabb szintű jogszabállyal lehessen a sajtószabadságot érintő kihágásokat megállapítani, és ezáltal egyes közigazgatási hatóságok a sajtó szabad működését korlátozhatnák.

Módosítást javasolt a Bizottság 16. §. 2. pontját illetően is:

Eredeti szövegezés:

„A királyi törvényszékek hatásköréhez tartoznak:”

„2. a nyomtatvány útján magánégyén ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés vétsége (1878. évi V. törvénycikk 259. és 261. §-ok);”

Bizottsági javaslat szerint:

„2. a nyomtatvány útján elkövetett és az 1878. évi V. törvénycikk 259. és 261. §-ai szerint büntetendő rágalmozás és becsületsértés, a mennyiben az nem az 1878. évi V. törvénycikk 262. és 461. §-ában meghatározott személyek ellen volt elkövetve; habár a rágalmozás és becsületsértés nem is vonatkozik a sértett közhivatásának gyakorlására;”

A bizottság ezen szöveg megfogalmazásánál arra az álláspontra helyezkedett, hogy az esküdtbírók hatáskörébe kell utalni mindazokat a cselekményeket, amelyek az alkotmányt és közszabadságot – ha csak távolról is – érintik. A Bizottság felfogása szerint ilyen cselekmények azok a rágalmozások és becsületsértések, amelyeket az 1878. évi V. törvénycikk (Btk.) 262. vagy 461. §-ában meghatározott személyek ellen követtek el, mert a „közfunkcionáriusok és közhivatalnokok a közügy s közbizalom letéteményesei lévén, ezek bármily vonatkozásban támadtassanak is meg a sajtó által, a közérdek megóvása szempontjából a polgártársaikból választott népbírák ítélezése alól el nem vonhatók”. A Bizottság ebből a megfontolásból a közhivatalnokok ellen elkövetett rágalmozásokat és becsületsértéseket *a magánéletet érintő vonatkozásukban* is az esküdtbírók hatáskörébe utalja, akkor is, ha azok magánélete a közügyekkel nincs mindig szoros kapcsolatban. Egyrészt azzal az indoklással, hogy a közhivatalnok magánélete legtöbbször olyan szorosan összefüggésben áll annak közhivatalával, hogy a kettőt egymástól teljesen elválasztani lehetetlen, hiszen a közérdek nemcsak azt követeli, hogy a közhivatalnok hivatását becsületesen és lelkiismeretesen lássa el, hanem azt is, hogy a közbizalomra magánélete alapján is minden tekintetben méltó legyen. Másrészt pedig azzal a jogtechnikai indoklással, hogy a hatáskör szempontjából a magánéletre és közhivatásra vonatkozó rágalmozást és becsületsértést az érdemleges tárgyalás előtt elkülöníteni alig lehet. Pedig az eredeti szövegezésnek megfelelően ezt az elkülönítést a hatáskör megállapítása végett már a vád alá helyezés során meg kellene tenni, ami azután a további eljárás vonatkozásában zavarokat okozhatna. Ugyanis a vádhatározat perjogi természeténél fogva nem kötheti meg az ítélobírókat, amiből az következne, hogy ha

a vádtanács azt mondaná ki, hogy az állítás nem vonatkozik a sértett közhivatására, ezzel szemben az ítélőbíróság ellenkező álláspontot foglalna el, akkor az ügy elhalasztására, esküdtbíróság elé való utalására, újra tárgyalásra kerülne sor. Ugyanezek a nehézségek merülhetnének fel akkor is, ha a „bifurcatió” laikus elemre (ti. az esküdtbíróságra) lenne bízva. Ehhez járul az, hogy a bifurcatió a judicaturát ingadozóvá és bizonytalaná tenné. A vádhatározat ellen ugyanis nincs fellebbezésnek helye, következésképp azt, hogy az állítás mikor vonatkozik a sértett közhivatására és mikor irányul kizárólag annak magánéletére, a vádtanács véglegesen döntené el; tehát a judicatura egységesítésére a felső fokú bíróság nem lehetne befolyással, esetleg annyiféle joggyakorlat fejlődne ki a bifurcatió mellett, ahány törvényszék van. A Bizottság figyelmét az sem kerülte el, hogy a nyomtatvány útján elkövetett rágalmozás gyakran részben a közhivatalnokot közhivatására vonatkozóan sérti, részben pedig a magánélete tekintetében. Az ilyen közlemények kettős tartalma pedig könnyen a törvény kijátszására vezethető. A vádelv szerint ugyanis csak az a tett képezheti ítélet tárgyát, mely a vádban szerepel. Erre vonatkozólag a Bünvádi Perrendtartás⁷ 566. §-ának 2. bekezdése előírja, hogy „Ezenfelül a vádló köteles idézni a nyomtatványnak ama részeit, melyekre vádját alapítja”.

A törvényjavaslat képviselőházi vitája

A törvényjavaslat általános vitája 1897. június 1-jén kezdődött a képviselőház plenáris ülésén, és a zárószavazásra csak 1897. augusztus 11-én került sor. A javaslat tárgyalása azért nyúlt el több mint két hónapig, mert az ellenzék a novella elfogadását megakadályozandó az obstrukció eszközhöz nyúlt, igaz a késedelemhez az is hozzájárult, hogy a gazdasági kiegyezést is érintő cukoradóról szóló törvény elfogadásának időponthoz való kötöttsége miatt a javaslat tárgyalását egy időre meg kellett szakítani.

A Büntető Perrendtartás bevezetéséről szóló törvényjavaslatot a kormány feltehetőleg az ellenzék nem provokáló, ártatlan javaslatnak gondolta, és ezért terjesztette a Ház elé. A Bánffy-kormány ugyanis ügyelt rá, hogy az 1896-ban, nem kevés kormányzati visszaéléssel megtartott választások⁸ által felkeltett szenvedélyeket csillapítsa. Ebből a célból számos, az ellenzék régi kívánságainak megfelelő törvényjavaslatot fogadtatott el: felállították a közigazgatási bíróságot, a Ludovika Akadémiát a közös hadsereg akadémiáival egyenrangúvá tették stb.

Az esküdtbíróságok sajtóperekre vonatkozó jogosítványának szűkítése elleni támadásával a Függetlenségi Párt azonban a sajtó kedvében kívánt járni, mert a századfordulón már jelentős befolyással rendelkező sajtó támogatását ekkoriban növekvő mértékben igénybe vette.⁹

⁷ 1896. évi XXXIII. törvénycikk.

⁸ A választás eredményeképpen a Szabadelvű Párt 290, a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt 50, a Nemzeti Párt 33, a Katolikus Néppárt 18, a Függetlenségi és 48-as (Ugron) Párt 11, a Román Nemzeti Párt 1 mandátumot szerzett, továbbá 10 pártonkívüli képviselő jutott be a képviselőházba.

⁹ GRATZ i. m. (1. lj.) 349–350.

Psik Lajosnak,¹⁰ a törvényjavaslat előadójának¹¹ beszédét, amikor az ominózus 16. §-t ismertette, az ellenzék – az elnök rendreutasítása ellenére – bekiabálásokkal többször megzavarta. Psik¹² tévedésnek nevezte azt az álláspontot, hogy a sajtószabadság megszigorítását jelentené az, hogy egyes sajtóvétségeket az esküdtbíróóság helyett a törvényszék elé utalnak. Szerinte a sajtószabadság egyedüli biztosítója az „előleges cenzúra” eltörlése, vagyis annak törvénybe iktatása, hogy „bárki gondolatait, véleményét és érzelmeit a sajtó útján szabadon, akadály nélkül terjesztheti. A sajtószabadság törvénye ebből az egyetlen szakaszból áll.”¹³ A támadott intézkedést az előadó pusztán bűnvádi perrendtartási kérdésnek nevezte, amely csupán annyiban van kapcsolatban a sajtóüggyel, hogy az ez idáig a sajtótörvényben kapott helyet. Az igazságügyminiszter, Erdély Sándor¹⁴ is azt hangsúlyozta, hogy a tervezett változás az anyagi sajtótörvényt nem érinti, csak egy alaki rendelkezést módosít, és elfogadhatatlannak tartja, hogy az 1848. évi sajtótörvény hatásköri rendelkezésének (17. §)¹⁵ minden módosítása és reformja a sajtótörvény alapelvének megtámadását jelentené.¹⁶ Ebben a vonatkozásban utalt rá, hogy a Büntető törvénykönyv 259., 261. és 262. §-ai is hatályon kívül helyezték a 48-as sajtótörvény 11. és 12. §-ait, valamint a bírói hatáskört a Btk.-t életbe léptető 1880. évi XXXVII. törvénycikk érintette, amelynek 39. §-a azonban – fogadta el a miniszter – „a sajtó útján elkövetett becsületsértések és rágalmozások vétségének” bírói hatáskörét nem módosította, azt továbbra is az esküdtszékeknél hagyta. A miniszter szerint – az eljárásjog tekintetében – különbséget kell tenni azon állampolgárok között, akik az államvezetésében, az állam igazgatásában közvetlenül nem vesznek részt, és azok között, akik állami feladatot látnak el. Előbbiek cselekményei „az alkotmány és közszabadság érdekében” nem támadhatók.¹⁷ Az állam érdeke – folytatta Erdély –, sőt a sajtó érdeke is azt kívánja, hogy e különböző cselekmények különböző elbánásban részesüljenek. Ha egy cselekmény közérdekből nem bírálható, „feltétlenül szükséges, hogy a sajtó a maga közleményeiben nagyon óvatossá legyen”.¹⁸

Barta Ödön¹⁹ ellenzéki szónok a sajtószabadságot esküdtbíróóság nélkül egyenesen képtelenségnek nevezte. A tervezett eljárásjogi módosítást olyan trójai falónak minősítette, „melynek belsejében az alkotmány legfőbb bástyájának szétrombolására szánt fegyveresek rejtőznek”.

¹⁰ Psik Lajos (1845–?) 1880-tól a kaposvári kir. törvényszéken mint kir. ügyész tevékenykedett, 1896-ban nyerte el a nagyatádi kerület mandátumát kormánypárti programmal.

¹¹ Eredetileg Chorin Ferenc (1842–1925) lett volna a javaslat előadója, aki azonban maga is ellenezte az esküdtbíróóság hatáskörének szűkítését. Vö. GRATZ i. m. (1. l.) 349.

¹² „havas fejű öreg úr, fiatalos temperamentummal s jó előadói képességgel” – írta róla a *Budapesti Hírlap* 1997. március 17-én.

¹³ Képviselőházi Napló (KN) 1896. VI. köt. 249.

¹⁴ Erdély Sándor (1839–1922) kúriai bíró, a budapesti kir. ítélőtábla, majd a győri kir. ítélőtábla elnöke, 1895 és 1899 között igazságügyminiszter, a dunaszerdahelyi kerület képviselője.

¹⁵ „17. § A sajtóvétségek fölött nyilvánosan, esküdtszék ítélt.”

¹⁶ KN 1896. VI. köt. 250–251.

¹⁷ Uo., 251–252.

¹⁸ Uo., 252.

¹⁹ Barta Ödön (1852–1925) az 1896-os képviselőházi választáson szerzett először mandátumot a Bereg vármegyei Felvidék kerületben (Ilosva) a Függetlenségi Párt programjával.

Ezt a nézetet az egész sajtó osztja, hiszen egységesen tiltakozik a reakció „e furfangos találmánya ellen”.²⁰ Bartha szerint – és ezt valószínűleg jól látta – kétségtelen az, hogy a kormány célja a 16. §-sal a sajtó megrendszabályozása, és ehhez a kormány szemében megbízhatatlan esküdtszéki bíróság kikapcsolása.²¹

Zsigárdy Gyula a galántai kerület kormánypárti képviselője utalt arra a hatalmas fejlődésre, arra a megerősödére, amelyet a sajtó az egykor kivívott szabadságának korától a jelen parlamenti vita idejéig megtett. „Napisajtónk abban az időben alig néhány hírlappal volt képviselve; s hogy most napisajtónk mennyire megnőtt, megizmosodott, mennyire nagy lett, mily óriási, ellenállhatatlan hatalommá fejlődött: azt meg már bizony rövid szavakkal elmondani sem lehet.” Amikor a sajtó „zsenge palánta volt”, védeni kellett, amelyre leginkább „a honpolgárok összességének tekintélye, a közlelkiismeret védelme, oltalma” volt alkalmas. Akkoriban még indokolt volt „még hibái iránt is elnézőnek lenni, miként a jó anya még sok rosszat is védelmébe vesz, igazol, megbocsát féltett, fejlődő magzatának”.²² A kormánypárti honatya szerint ma már más a helyzet, amikor független szakbíróságok léteznek és megelégedésre működnek, a sajtószabadság pedig a „köztudásban már annyira mély gyökeret vert, hogy a legreakcionáriusabb elemektől sem lehet félteni többé”.²³ Azon ellenzéki véleménnyel szemben, hogy a javaslat megtámadja a sajtószabadság pillérét, Zsigárdy hangsúlyozta, hogy a szabadság fogalma nem egyenlő az igazság fogalmával. A sajtó felelősségének foka és mértéke sem lesz „egy hajszállal sem nagyobb, mint eddig volt; csak a felelősségre vonás módja lesz egyszerűbb, gyorsabb, olcsóbb, biztosabb és kevésbé lármás”. A sajtószabadságnak nem része a zavarosban halászás, a sértő, hamis rágalom terjesztése. Ha arra lesz kényszerítve, hogy az ilyen jellegű közleményeinek valóság tartalmát alaposabban megvizsgálja, akkor a sajtó munkája is tökéletesebbé fog válni.²⁴ Zsigárdy végül utalt arra is, hogy a magánszemélyek elleni becsületsértések és rágalmozások esküdtszéki tárgyalása „mint bünt ismertető, bünt terjesztő és bűnre csábító fórum a közkerkölcsökre nézve mily veszedelmes, egyenest káros, megmételvező hatású; mert a botrányhajhászásnak szolgál, sőt ez esetben, midőn a sértés épen nyilvánossága által fáj legjobban, a sértőt céljai elérésében a leghathatósabban támogatja”.²⁵

Hódossy Imre²⁶ (Nemzeti Párt) szerint a sajtószabadságnak az 1848. évi törvényben is rögzített három alapja (1. a cenzúra eltörlése, 2. a fokozatos és kizárólagos felelősségi rendszer, 3. minden sajtóvétségre kivétel nélkül egyedül és kizárólag az esküdtszéki bíraskodás alkalmazása) közül az utóbbit akarja meggyengíteni.²⁷ Azért nevezte az esküdtszéki joghatóságot sajtóügyeket érintő kitévelt különösen meglepőnek, mert arról magában a törvényben, melynek életbe léptetéséről a tárgyalt javaslat szól, konkrétan annak 573. §-ában a sajtóvétségek tekintetében még minden kivétel nélkül az szerepelt, hogy a sajtóvétségek fölött esküdtszékek

²⁰ KN 1896. VI. köt. 263.

²¹ Uo., 266.

²² Uo., 270.

²³ Uo., 271.

²⁴ Uo., 272.

²⁵ Uo., 273.

²⁶ Hódossy (Hodossy) Imre (1840–1909) 1878 és 1893 között a budapesti ügyvédi kamara elnöke, azt követően tiszteletbeli elnöke volt.

²⁷ KN 1896. VI. köt. 284.

fognak ítélni. Szerinte teljesen hibás az a nézet, hogy az „alkotmány vagy a közszabadság érdekeit” csak a közfunkcionáriusok vagy közhivatalnokok ténykedése érinti, hiszen alkotmányos államban azoknak a köre, akiknek a ténykedése az alkotmányt és a közszabadságot érintheti, sokkal nagyobb, semhogy azt néhány szakaszban összefoglalni lehetne.²⁸ Hódossy úgy látta, nem lehet már a bírósági kompetencia megállapításánál eldönteni, hogy a közlemény a közérdekét szolgálja-e vagy sem, az csak az érdemleges tárgyalás során állapítható meg. Arra pedig az esküdtszék alkalmas igazán, amit már az elődök is felismertek, és ezért utalt a 48-as törvény kivétel nélkül minden sajtóügyet az esküdtbíróság kompetenciájába.²⁹ A képviselő választ adott arra a kérdésre is, hogy mi a különbség a szakbíróság és az esküdtszék között. „A rendes bíró, a király nevében a kormányhatalom által kinevezett igazságügyi közeg és az csak kétségtelen, hogy minden garanciális törvények daczára is sokkal inkább függ a kormánytól, mint az esküdtszék tagjai, a kik egyszer-kétszer odajönnek és ítélnek, azután pedig sem a bírósággal, sem a kormányhatalommal semmi érintkezésük nincs. Azt hiszem tehát, kétségtelen, hogy az esküdtszék tizenkét tagja nagyobb függetlenséggel bír, mint azon három-öt kinevezett bíró, kivált ha meggondoljuk, hogy a legtöbb ilyen bíró előmenetelét csak a kormányhatalom támogatásától várhatja.” A szakbírónak az ítéletét meg is kell indokolnia, ebből következik, hogy ő sokkal inkább a törvény betűjét, mintsem annak szellemét veszi tekintetbe. Ezzel szemben az esküdt nemcsak annak betűjét veszi figyelembe, hanem inkább annak szellemét, a pszichológiai szempontokat, és a közérdek szempontjait.³⁰ A kormánynak azon indoklását, hogy az esküdtbíróságok túlterheltsége is szükségessé teszi a magánszemélyek elleni rágalmazási ügyeknek az áthelyezését, azzal cáfolta meg Hódossy meggyőzően, hogy az idáig csak sajtóvétségek tartoztak az esküdtek elé, a tervezet értelmében pedig ezentúl számos egyéb deliktum is a kompetenciájukba kerül. Ezért azt javasolta, hogy kevesebb bűnügyre terjesszék ki az esküdtbíróság hatáskörét, illetve hogy több esküdtszék ítélhessen becsületsértési és rágalmazási ügyekben.³¹ Hódossy a kormány által a módosítás mellett felhozott érvek megvizsgálása után azt a következtetést vonta le, hogy: „A sajtó szabadsága bizonyos hatalmi köröknek felette alkalmatlan, mert a szabad sajtó a hatalom túlkapásainak és visszaéléseinek feszélyezésére, korlátozására és meggátlására sokkal alkalmasabb intézmény a népképviselőnél.” Meglátása szerint „a hatalmi körök hamar rájöttek arra, hogy a sajtó szabadságával, a szabad sajtóval nem lehet olyan könnyen elbánni, mint a népképviselővel (itt nyilván a legutóbbi képviselő választásokra gondolt – P. V.). Mivel pedig a sajtó szabadságának „egyik leghatalmasabb sarkköve és alapja az esküdtszéki bíraskodás”, ezért kísérli meg a kormány az esküdtszékek hatáskörét csökkenteni. Az ilyen kísérletek ellen a népképviselőnek kötelessége fellépni. Ezért a Nemzeti Párt vezérszónoka a maga és pártja nevében a törvényjavaslatot általánosságban sem fogadta el.”³²

²⁸ Uo., 285.

²⁹ Uo., 286.

³⁰ Uo., 287.

³¹ Uo., 288.

³² Uo., 289.

Emmer Kornél³³ – a sajtójogban különösen jártas – kormánypárti képviselő nem tartotta kielégítőnek a magánbecsület és a közbecsület közötti azon különbségtételt, amelyet a törvénytervezet a Büntető törvénykönyv 262. és 461. §-aiban megállapított funkciók viselői tekintetében kíván tenni. Szerinte ugyanis egyrészt a közfunkciót nem betöltő magánember is lehet jogos kritika tárgya. Mindenki kapcsolatba kerülhet közügyekkel közfunkció viselése nélkül is. Másrészt pedig a törvénytervezet a közhivatalt viselők magánbecsületét kiszolgáltatja annak az esküdtszéknek, amelyet a kormányzat nem tart alkalmasnak a magánbecsület elbírálására. Annak a megállapítása, hogy az inkriminált cikk közérdekű (esküdtbíróóság) vagy magánérdekű (szakbíróóság), hatáskör szempontjából kíván előzetes ítéletet. Emmer úgy látta, hogy ezen kritikák ellenére a törvényjavaslat részletes vitára bocsátható, mert a kifogásolt törvényi szakasz könnyen javítható.³⁴

A függetlenségi párti Győry Elek,³⁵ aki hosszasan foglalkozott a közszabadság általános kérdésével, erősen obstrukciós jelleget adva ezzel felszólalásának, ugyancsak a magán- és közbecsület szétválasztásának nehézségét hangsúlyozta. Ha például egy választót megvesztegetnek, vagy egy jótékonyági szervezet vezetője visszaélést követ el, akkor az ezeket leleplező sajtóközlemény miatt indult per, melyik bíróság elé fog kerülni – tette föl a kérdést.

A Szabadelvű Pártból Nagy Sándor³⁶ ezzel szemben azt állította, hogy a 16. § 2. pontjában, ha azt „tárgyilagos bírálat tárgyává tesszük”, lehetetlen „alkotmányosértést vagy a szabadság veszedelemét” felfedezni. Aki ezt mondja, az egyben azt is állítja – hangoztatta a képviselő –, hogy a rendes bíróságok alkalmatlanok a magánszemélyek elleni becsületsértés vagy rágalmazás vétségét megítélni, amennyiben azok sajtó útján kerülnek elkövetésre, egyébként minden más esetben rájuk lehet bízni a magánszemélyek becsületének védelmét. A képviselő szerint nem indokolt az a különbségtétel, hogy míg a magánszemélyek ellen sajtó útján elkövetett becsületsértés és rágalmazás vétsége az esküdtszékhez tartozik, addig, ha azt nem a sajtó útján követték el, a rendes bíróságok hatáskörében van.³⁷ Úgy látja, hogy a sajtó akkor is megfelelő védelemben részesül, ha magánszemély ellen elkövetett becsületsértés vagy rágalmazás vádjával kerül a rendes bíróság elé. Ezt kellően biztosítja a Btk. 263. §-ának 5. pontja, amely határozottan és világosan rendelkezik. E szakasz ugyanis azt mondja: „Rágalmazás és becsületsértés esetében az állított tény, illetőleg kifejezés valódiságának bizonyítása meg van engedve, ha a vádlott igazolja, hogy állításának célja a közérdek vagy jogos magánérdek megóvása vagy előmozdítása volt. Az állítás, vagy kifejezés valódiságának bizonyítása a vádlott büntetlenségét eredményezi.” Ebből pedig az következik, hogy ha a sajtó bizonyítani tudja állításának igazát, amely miatt becsületsértés vagy rágalmazás miatt perbe fogták, akkor a rendes bíróságnak is a törvény értelmében fel kell mentenie. Ellenkező esetben viszont, amikor jogosulatlanul támadja a magánszemély becsületét, a becsületsértőre vagy a rágalmazóra a törvény teljes szigorú alkalmazatni.³⁸

³³ Emmer Kornél (1845–1910) kúriai bíró, a polgári eljárásjog szakértője, a nagyszombati kerület Szabadelvű párti képviselője.

³⁴ KN 1896. VI. köt. 290–292.

³⁵ Győry Elek (1841–1902) függetlenségi párti képviselő, 1893-tól a budapesti ügyvédi kamara elnöke. Számos jogtudományi cikk szerzője, emellett elbeszélései és tárcái is megjelentek a *Hölgyfutárban* és a *Divatsarnokban*.

³⁶ Ügyvéd, 1892 óta a zempléni medgyasszói kerület képviselője.

³⁷ KN 1896. VI. köt. 303.

³⁸ Uo., 304.

Makfalvy Géza³⁹ (Nemzeti Párt) a sajtóügyekben való esküdtbíráskodást a sajtószabadság biztosítékának nevezte, mert a „szabad polgárok nagyobb számú testületének független ítélkezése megmenti a sajtót a kormányhatalom zaklatásától”, a hivatásos bírák esetében ugyanis fennáll annak a lehetősége, hogy ők, akiknek előmenetele a feljebbvalóiktól függ, végeredményben a kormánytól, a „sajtószabadság kárára befolyásoltathassanak”.⁴⁰ Mint minden emberi intézménynek, a sajtónak is vannak vadhajtsái. Ezek leginkább abban nyilvánultak, hogy „keresztülgázolt az emberek becsületén, tapintatlan, sőt kegyetlen kézzel behatolt a családi élet szentélyébe és kíméletlenül bánt a női becsülettel. Tette ezt igen sokszor a közérdek kívánalmának leple alatt, máskor szenzációhajhászásból, igen sokszor üzérkedés, vagy bosszúállásból.” Nem csoda, hogy a sajtónak ezen visszaélései miatt nagy elégedetlenség és visszatetszés támadt. A sajtóval szemben kialakult egy ellenséges tábor, amely a sajtó megrendszabályozását írta zászlajára.⁴¹ A tárgyalat törvényjavaslat leginkább vitatott paragrafusai is ebben a szellemben fogantak. A szóló elismerte, hogy ezen érvekben sok igazság rejlik. A javaslatot azonban mégis elutasította, mert elfogadhatatlannak nevezte, hogy az egyén társadalmi állása határozza meg az illetékes bíróságot. Mert ha egyrészt, ahogy a javaslat mondja, az esküdtszéki bíráskodás terhes és kellemetlen, szabad-e a becsületében vagy családja becsületében megsértett egyszerű, kiskeresetű köztisztviselőt arra kárhoztatni, hogy az esküdtbírással járó nagyobb nyilvánosságot tűrje, és az azzal járó magasabb költségeket viselje. Másrészt viszont, mivel a szóló szerint, ha az esküdtbírásság az igazságszolgáltatás garanciáját képezi, megengedhetetlen, hogy ebből az állampolgárok nagy részét kizárják. Makfalvy szerint annak lenne értelme, ha a bíróság vagy esküdtszék hatáskörét aszerint szabnák meg, hogy valamely állításnak, ténynek, hírnek sajtó útján közzététele indokolt-e vagy sem.⁴² Ez azonban kivitelezhetetlen, mert ez a hatóságok folytonos hatásköri összehatását idézné elő, ami az igazságszolgáltatás menetét károsan befolyásolná.⁴³ Végeredményben a javaslatot a sajtószabadság elleni merényletnek nevezte. A kormányt azzal vádolta, hogy a közintézmények átalakítására tett intézkedései a szabadság elnyomására irányulnak. „A választási szabadságot elkezelték, a bírói függetlenségen egyik-másik törvényünk rést ütött, az önkormányzat végső vonaglásban van, a gyülekezési és egyesülési jogot önkényszerűleg kezelik. Ez az egyetlen intézményünk, a sajtószabadság, maradt eddig érintetlenül és most erre is rá akarja tenni a kormány minden szabadságot elsorvasztó kezét.”⁴⁴ Amikor a kormány az esküdtszékek túlterhelésére hivatkozik, akkor sem őszinte, hanem „célzatosan ki akar vonni azok hatásköréből minden oly esetet, mely az élet minden mozzanatát átszövő pártpolitika érdekében kihasználható”.⁴⁵

Plósz Sándor⁴⁶ igazságügyi államtitkár értelmezése szerint az 1848-as XVIII. törvény 24. §-a is azon álláspont alapján született, hogy a magánérdek csak ott szorul a közérdek mögé,

³⁹ Makfalvy Géza a Somogy megyei szili kerület képviselője a Nemzeti Párt programjával.

⁴⁰ KN 1896. VI. köt. 305.

⁴¹ Uo., 306.

⁴² Uo., 306.

⁴³ Uo., 307.

⁴⁴ Uo., 308.

⁴⁵ Uo., 309.

⁴⁶ Plósz Sándor (1846–1925) 1896-ban Baja város képviselőjeként szerzett először mandátumot. Később a Széll-, a Khuen-Héderváry-kormányban és Tisza István első kormányában is az igazságügyi tárca birtokosa volt.

ahol azt a közhatalom ellenőrzése szükségessé teszi. Éppen ezért a javaslat sem jár rossz nyomon, amikor az esküdtzéki bíraskodásnak a törvényszék bíraskodástól való elkülönítését a közhatalom kérdése mentén kívánja megvalósítani. A magánbecsület megvédésére tett kísérlet pedig megfelel a '48-as ősök intencióinak.⁴⁷ Az államtitkár igyekezett az esküdtbíraskodással kapcsolatban elhangzott – szerinte – téves értelmezéseket is „helyretenni”. Hangsúlyozta, hogy az esküdtzéknek is törvény szerint kell ítélnie, „nem pedig a pszichológia szerint, vagy pedig az egyéni vélekedés alapján felfogott közérdek, vagy a törvénynek gondolom-formán felfogott szelleme szerint”. Az esküdtbíróság elnöke az esküdtzéknek megmagyarázza a törvényt, és ha rosszul magyarázza meg, akkor ez semmisséget képez. Plósz a hozzászólásokból azt a következtetést vonta le, hogy a javaslat ellenzői nem annyira a törvényszékkel szemben bizalmatlanok, hanem inkább az esküdtzékkel szemben viseltetnek sajátos bizalommal, amely abban áll, hogy az majd túlteszi magát a törvényen, és „egyéni meggyőződése alapján fog ítélni”.⁴⁸

Apponyi Albert gróf⁴⁹ is a javaslat ellen szólt. A Nemzeti Párt vezetője szerint a korábbi felszólalók okfejtései teljesen „összetört”[ék] a kormány minden okoskodását, amelyekkel az „intézkedés jogosultságát” védeni akarta.⁵⁰ Apponyi felfogásában is az esküdtzéki rendszer volt az egyedüli intézmény, amely a sajtóvétségek terén alkalmas a bíraskodásra. Rendes bíró – szerinte – sem alkalmas arra, hogy sajtóvétségben a „szabadságot nem csonkító” módon ítéljen, mert „képtelen követni a gondolatnak, az írott betűnek azon végtelen árnyalásait, melyektől annyira függ minden: a bűnösség vagy nem bűnösség”. A gondolatot kifejező szó vagy írás bűnének tényálladékát ugyanis – ellentétben a többi büncselekménnyel – nem lehet kodifikálni. Ezért itt csak egy olyan testület bíraskodása képzelhető el, amelyik – folytatta Apponyi, utalva az államtitkár „kiigazító” szavaira – habár „nem teheti magát túl a törvényen, de a törvény alkalmazásában a közlelkiismeretnek egyszerű szava szerint jár el”.⁵¹

Pulszky Ágost⁵² nem vonta kétségbe, hogy az ellenzék a szabadság megóvásának eszméje vezet, amikor módosítani szeretné, illetve elutasítja a ház előtt fekvő törvényjavaslatot. Figyelmeztetett azonban, hogy magatartásukkal a szabadság, a társadalom érdekei ellen cselekszenek. A törvényjavaslat elutasításával ugyanis sem a büntető perrendtartásról,⁵³ sem pedig az esküdtzékekről szóló törvény⁵⁴ nem lenne alkalmazható, és így az csak a törvényhozás előtt fekvő,

⁴⁷ KN 1896. VI. köt. 309.

⁴⁸ Uo., 311.

⁴⁹ Apponyi Albert, gróf (1846–1933) 1877-ben az Árva megyei bobrói kerületben Sennyey Pál Konzervatív Pártjának programjával kezdte kacsaringóktól nem mentes képviselői pályáját. A konzervatívoknak, majd 1892-től a Nemzeti Pártnak lett vezére. Apponyi 67-es alapon követelte a nemzeti jogok minél szélesebb körű érvényesítését. 1901-ben csatlakozott a Szabadelvű Párthoz, aztán Tisza István első kormánya idején már az ellenzék vezére, majd 1906-tól a Wekerle vezette koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Ezen tárcát irányította az Esterházy-, majd a harmadik Wekerle-kormányban is. A Horthy-korszakban legitimista politikus, 1923-tól haláláig Magyarország fődelegátusa a Népszövetségben. Jászberény aranymandátumos képviselője.

⁵⁰ Uo., 313.

⁵¹ Uo., 313–316.

⁵² Pulszky Ágost (1846–1901) polihisztor, Pulszky Ferenc fia. 1889-től a Szabadelvű Párt tagja, Eötvös Loránd vallás- és közoktatási minisztériumában államtitkár, az 1901-ben alakult első szociológiai társaság, a Társadalomtudományi Társaság elnöke.

⁵³ A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk.

⁵⁴ Az esküdtbíróságokról szóló 1897. évi XXXIII. törvénycikk.

végrehajtási klauzula nélküli törvényjavaslatok számát szaporítaná.⁵⁵ Azt a vádat pedig, hogy a kormánypárt a reakciót képviseli, és a szabadságot el akarja nyomni, annak fényében utasította vissza, hogy az említett két törvényt, amelyekről – azokban a szabadság számos garanciáját látva – maga az ellenzék is elismerően nyilatkozott, a kormánypárt támogatásával fogadták el. Mi értelme lenne hát annak, hogy az a párt, amelyik rövid idővel ezelőtt a „szabadelvűség követelte legmesszebbmenő intézkedéseket és intézményeket” honosított meg, most hirtelen azok garanciáinak megsemmisítésére törekedne – tette fel Pulszky a szónoki kérdést.⁵⁶ Pulszky utalt rá, hogy éppen a „reakcionárius” hatalmak azok, amelyek a közhivatalnokok, a közhatalom képviselői elleni sérelmeket az esküdtszékektől elvonják, az ilyen esetekben a bizonyítást nem engedik, és helyette a magánérdekeket szolgáltatják ki a szélesebb nyilvánosság előtti tárgyalásnak.⁵⁷

Pulszky szerint a törvényhozásnak mindig szem előtt kell tartania a változó világ követelményeit. Ez történt a büntető perrendtartás elfogadásakor és az általános Büntető törvénykönyv meghozatala alkalmával is. A törvényhozás akkor sem állt meg az 1848. évi sajtótörvény „határozmányai” előtt, és azokról eltérő rendelkezéseket fogantatosított.⁵⁸ A jelen törvénytervezetnél is arról van szó, hogy az esküdtszék intézménye a sajtóvétségek terén a gyakorlatban általában helyesnek mutatkozott, de a magánszemélyek jogainak védelménél hiányosságok mutatkoztak. Ez pedig veszélyeztetheti az esküdtszéki bíráskodással szembeni bizalmat, amelynek megőrzése pedig a jövőre is kívánatos.⁵⁹

Pulszky elismerte, hogy a megoldás mikéntjéről fennállhat véleménykülönbség a kormánypárt és az ellenzék között. Amikor azonban az ellenzék a javaslat elvét tagadja, akkor leleplezi magát. Nyilvánvalóvá válik, hogy nem a kérdés lényegéről van szó, „nem is a szabadelvű párt, nem is a kormány hatalmi érdekeiről, hanem arról, amire való törekvést már gyakrabban látunk a t. házban a kisebbség hatalmi kérdéséről”.⁶⁰

Illyés Bálint⁶¹ szerint inkább tűrjük el a sajtó „egy két ferde kinövését és talán nem mindekelőtt kedves illatát, mint elveszítjük a termő magot”. A sajtószabadságot olyan „ne bánts virághoz hasonlította”, amelyet, ha durván érintünk kezünkkel, „kirúgja bugóját és a porba hullatja minden magvát”.⁶²

Sághy Gyula⁶³ arra az ellentmondásra hívta fel a figyelmet, hogy a kormány azt mondja, az esküdtszék bíróság a büntetőügyek elintézésére a legalkalmasabb bíróság, ezért a nagyon súlyos bűncselekmény elbírálását is rábízta, a sokkal jelentéktelenebb sajtóvétségek feletti ítélezést pedig elvonja tőlük.⁶⁴

⁵⁵ KN 1896. VI. köt. 318.

⁵⁶ Uo., 319.

⁵⁷ Uo., 322.

⁵⁸ Uo., 320.

⁵⁹ Uo., 319.

⁶⁰ Uo., 322.

⁶¹ Illyés Bálint (1835–1910) református lelkész, a kisújszállási kerület országgyűlési képviselője függetlenségi és 48-as programmal.

⁶² KN 1896. VI. köt. 327.

⁶³ Sághy Gyula (1844–1906) a somorjai kerület képviselője a Nemzeti Párt programjával.

⁶⁴ KN 1896. VI. köt. 328.

Akadtt olyan képviselő is, Molnár Béla szabadelvű párti képviselő,⁶⁵ aki kifogásolta, hogy a 16. § rendelkezései nem terjednek ki a köztisztviselők magánviszonyaira is. Egyrészt Magyarország köztisztviselői kara megérdemelte volna, hogy magánviszonyait illetőleg olyan védelemben részesüljön, mint akárki más. Másrészt erre jogtechnikailag is meglenne a lehetőség, hiszen a Büntető törvénykönyv is különbséget tesz a köztisztviselő hivatali működése és magánélete között. Becsületsértés vagy rágalmazás esetén ugyanis csak az első esetben engedi meg a bizonyítást.⁶⁶

Marsovszky Endre (Katolikus Néppárt) hozzászólásából különösen jól kitűnt, hogy az esküdtbíráskodás intézménye a magyar politikai közgondolkodásban is mennyire támadhatatlannak számított. Marsovszky azon a véleményen volt, hogy a „rendes bűncselekmények” elbírálására a szakbíróság a megfelelőbb, az esküdtbíráóságok ítélethozatala ugyanis aggályokat vet fel. Az ilyen nézetek hangoztatása azonban szerinte nem népszerű, szakjogászok is csak magánbeszélgetésekben merik megvallani aggályaikat. Az esküdtszéki intézmény szószólói által felállított „nagyelv” úgy szól, hogy csak az legyen büntetve, akit a polgárok közfelfogása bűnösnek ítél. Ezt a közfelfogást pedig az esküdtbíráóságok testesítik meg. Ez a közfelfogás azonban nem állandó, hanem folyton változó erkölcsi felfogás. Marsovszky szerint is más a helyzet azonban a sajtóvétségek terén, mert ott nem az a fő kérdés, hogy a jogrend sérült-e, hanem az, hogy az adott sajtóközlemény átlépte-e a számára mindig fenntartandó szabad működés terét. Ezért a sajtókihágások elítéléséből a közvéleményt kirekeszteni soha nem lehet, azt másra, mint esküdtszékre bízni soha nem szabad. Marsovszky szerint az igazságügy-miniszter azon kijelentése, hogy a sajtószabadságot korlátozni nem szándékozza, mert a sajtó a közérdekű ügyeket a jövőben is teljes nyíltsággal ellenőrizheti és tárgyalhatja, mert „kizárólag csakis a nyomtatvány útján magánügyének ellen elkövetett becsületsértés és rágalmazás vétsége lesz az, a mely a szakbíró felügyelete és bíráskodása alá fog helyeztetni”, nem felel meg a valóságnak. Csatlakozva az előtte szólókhoz ő is azt a nézetet képviselte, hogy az 1878. évi V. törvénycikk 461. §-ában felsoroltak listája nem fedi le azokat, akik a közéletre befolyást gyakorolnak. „A sajtónak kell teljes és tökéletes szabadság, hogy a közéletnek minden momentumát ellenőrizhesse, hogy a közélet minden tényezőjével, hívassák az bár közhivatalnoknak, vagy legyen a legutolsó kisiparos vagy napszámos, annak ténykedésével, működésével foglalkozni neki kétségtelen joga van.” Miután a tiszta választások, az igazi tiszta parlamentarizmust elvették, mint utolsó refugium a sajtószabadság maradt, amelynek megvédelmezése „mindegyikünknek szent kötelessége”.⁶⁷

Bernáth Béla⁶⁸ (Nemzeti Párt) is azzal érvelt a javaslat ellen, hogy az 1848-as sajtótörvény a sajtóvétségek egész területén az esküdtbíráskodást léptette életbe, mert abban a sajtószabadság nagyobb biztosítékát látta, mint a szakbíróságokban. Az esküdtbíráóság ugyanis népbíróság, ismeri a társadalmi szokásokat és felfogásokat. További előnye az is, hogy az esküdt nem függ a kormányhatalomtól, szabadon, lelkiismerete és meggyőződése szerint hozza meg az ítéletet, ellenben a szakbíróság a kormány kinevezésétől függ, a törvény holt betűje szerint ítél és ítéletét indokolnia kell. Ellentétben a miniszter állításával, hogy az „esküdtbíráóságok nem tudják a ma-

⁶⁵ Molnár Béla korábban a tokaji tűzkárosultak kormánybiztosaként tevékenykedett.

⁶⁶ KN 1896. VI. köt. 334.

⁶⁷ Uo., 340–342.

⁶⁸ Bernáth Béla a Nemzeti Tornaegylet titkára, ezenkívül a honvédség tartalékos állományú századosa is volt.

gánbecsületet kellően megvédeni, azért van szükség a szakbíróóságok ítélkezésére”, „a magánbecsületnek csakis a társadalmat képviselő független esküdtbíróóság lehet igaz megvédelmezője s bírója”.⁶⁹

Ragályi Lajos pártonkívüli képviselő, aki az előző ciklusban kilépett a Szabadelvű Pártból, mert ellenezte az egyházpolitikai törvényeket, azt kifogásolta, hogy a napirenden levő életbe léptető törvénnyel azonnal módosítani kívánják az életbe léptetendő törvényt. A bűnvádi perrendtartásról szóló törvényben ugyanis az áll, hogy minden sajtó útján elkövetett vétség az esküdtszéki bíraskodás alá fog tartozni. Szerinte a sajtó tekintélyét nem „a csekély számú magánbecsületsértési esetek és még csekélyebb számú felmentések ássák alá”. A szóló elismerte, hogy a magyarországi sajtóban éppúgy, mint az egész művelt világ országainak sajtójában elharpózott az a szokás, hogy a sajtó egyes emberek nyilvánosság elé nem tartozó magánéletével foglalkozik. Szerinte azonban ezen az állapoton a 16. § sem fog segíteni, mert „ezer eset közül egyetlen egy eset lesz, a hol a hivatásos bíró, a ki a törvény szavaihoz ragaszkodik, a becsületsértésnek vagy rágalmazásnak a törvényben megállapított ismérveit meg fogja állapítani, s így az író elítéltetése ezekben az esetekben igen ritkán fogna bekövetkezni.”⁷⁰

A kormánypárti Kristóffy József⁷¹ elismerte, hogy a szőnyegen levő javaslat 16. §-a a magánbecsület vonatkozásaiban nem nyújt a sajtó munkásainak olyan korlátlan szabadságot, amilyet az 1848. évi sajtótörvény szerint kifejlődött gyakorlat alapján ez idő szerint tényleg élveznek. A sajtószabadság lényege szerinte az, hogy a sajtó a közérdekében kifejtett ellenőrző hivatását szabadon teljesíthesse. Az 1848-i törvényhozásnak a szakkérdések kidolgozására nem volt lehetősége, az utókor pedig elkövette azt a hibát, hogy „közérdekűeknek generalizálta az összes sajtóvétségeket”. A közérdek szerinte ott szűnik meg, ahol „a magánügyén családi, gazdasági és egyéb életviszonyai következnek, vagyis azon a téren, ahol a sajtó már nem igazi hivatását teljesíti, s ahol a magánviszonyokba való beavatkozásának anyagi és erkölcsi következményeivel számolnia kell”. Számára egyértelmű, hogy a „magánügyén leghörszentebb érdekeit védtelenné tevő szabadság nem az a valódi polgári szabadság, melyet a jogállamban feltalálnunk kell, mert az ilyen szabadság már átlépi azon korlátokat, melyen belől a békés társadalmi fejlődés feltételei irányadók, az ilyen szabadság szabadossággá fajul, amelyről pedig tudjuk, hogy virágzó országokat és nagy nemzeteket a megsemmisülés szélére juttatott.”⁷²

Mezőssy Béla⁷³ hajlandó volt elismerni, hogy „az állampolgárok becsületének kérdése, a családi szentély tisztasága, a védtelen nő erkölcsi reputációja” rendkívül fontos szempontok, amelyekkel a törvényhozónak kell foglalkoznia. Sőt azt is elfogadta, hogy ezekben a kérdésekben „egyszer-kétszer cserben hagyta az esküdtek ítélete a náluk jogvédelmet kereső sértett felet”, „a megsértett becsület a szakbíróóságok keretében sokkal kényelmesebben és biztosabban található meg a jogorvoslatot”. Ennek ellenére elvetette azt, hogy sajtó útján elkövetett vétségek

⁶⁹ KN 1896. VI. 347.

⁷⁰ Uo., 348–350.

⁷¹ Kristóffy József (1857–1928) újdonsült képviselőként került be az országgyűlésbe a Szabadelvű Párt mandátumával a nagylaki kerületben. Később a Fejérváry-kormány, az ún. darabontkormány belügyminisztere lett.

⁷² KN 1896. VI. köt. 356–358.

⁷³ Mezőssy Béla (1870–1939) újdonsült képviselőként a nagykállói kerületben függetlenségi párti programmal szerzett 1896-ban mandátumot. A harmadik Wekerle-kormányban földművelésügyi miniszter volt.

bármelyike is kikerüljön az esküdszéki bíraskodás alól, mert nézete szerint jóval kisebb „az az előny, amit a magán becsület védelménél a révnél nyerhetünk”, mint amennyit „a sajtó szabadságának megvámolásánál elveszíthetünk”. Ennek a kérdésnek ugyanis szerinte – a kormányoldal állítása ellenére – nem a jogi, nem a perrendtartási része a lényegi, hanem a politikai oldala. A kormány szemére vetette, hogy most a magánbecsület élharcosaként lép fel, de amikor a választópolgárok ezreinek szavazatait megvette kortesei révén, akkor nem törődött az állampolgárok törvényben biztosított szabadságával. Ugyancsak ellentmondásként értékelte Mezőssy, hogy míg a törvényjavaslat az esküdszék hatáskörét a felségsértők, a lázadók, a rablók, a gyűjtőgatók feletti ítélkezésre is kiterjeszteni kívánja (vagyis élet-halál kérdésében dönthet), addig a sajtóvétségek terén a korlátozást azzal indokolja, hogy az esküdtbírók nem alkalmasak a magánbecsületet érintő sajtóvétségekben dönteni. Azt a megkülönböztetést is helytelennek tartotta, hogy ki ellen követték el a becsületsértést vagy rágalmozást, egyedül az számíthat, hogy mely úton. Ha vétkezett a sajtó, „ítéljen felette az esküdszék, ezt követeli a gondolat szabadságának, ezt követeli az alkotmánynak a szeretete”. Mezőssy nem hagyta ki, hogy a sajtó felé is tegyen hízkelkedő megjegyzéseket. „A magyar sajtó évtizedeken át becsülettel teljesítette hivatását. Biztatója volt nemzetének a csüggedés napjaiban, hűséges segítőtársa később az állam feladatainak megoldásában; éber őre jogainak megóvásában és biztosításában. [...] Hangja tisztességes volt és nem céda; iránya hazafias és nemes. És íme, most hála fejében alkotmányosságunk harmincéves jubileumának emlékére megajándékoztak a szabadelvű párt szabadelvű bajnokai a 16. §. béklyójával és nyűgével”. A kormányt egyenesen azzal a szándékkal vádolta, hogy célja „megszóritani a sajtót, elvenni a gyülekezési jogot nyíltan, a mit eddig korlátozva tűrtek”.⁷⁴

Pichler Győző – Kossuth Ferenc titkára – szerint a vitatott 16. § gátolja a sajtót ellenőrző szerepének betöltésében. Eltűzött az, hogy a sajtó a magánbecsületet és a háztűzhely szentségét folytonosan megsértene. Ellenben a sajtó számos olyan csaláson alapuló vállalkozást leplezett le, amely egyébként kihasználná a lakosságot. A 16. § csak az ilyen „szédelgő” vállalkozások előtt nyitná meg a tért.⁷⁵

Sturmann (Sturmán) György (Függetlenségi Párt) azt az állítást, hogy a törvénytervezet 16. §-a korlátozza-e a sajtószabadságot, azzal vélte bizonyítottnak, hogy a bizottsági tárgyaláson a tagok javarésze, beleértve a kormánypártiakat is aggodalommal tekintett a rendelkezésre.⁷⁶

A törvénytervezetről folytatott általános tárgyalás egyre inkább obstrukcióvá változott.⁷⁷ Visontai Somának⁷⁸ is egyik érve a 16. § ellen az, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló törvényben jele sincs annak, hogy a sajtóvétségek egy részét elvonnék az esküdtbíróskodástól. Ezenkívül az érvényben levő fokozatos felelősség rendszere mellett lehetetlennek tartotta egyes sajtóvétségek szakbíróskodás előtt való tárgyalását. Megtorlás ugyanis is csak a tényleges bűnös szemben képzelhető el. Visontai szerint a fokozatos felelősség rendszere Magyarországon eddig azért működhetett, mert a felelős szerkesztő odaállt az esküdtbíróskodás elé, és legtöbbször magát a

⁷⁴ KN 1896. VI. köt. 360–364.

⁷⁵ Uo., 366.

⁷⁶ Uo., 370.

⁷⁷ L. pl. Marjay Péter és Visontai Soma hozzászólását. Uo.

⁷⁸ Visontai Soma (1854–?) a *Vásút* c. lap alapító-szerkesztője, hírlapíró, Gyöngyös város képviselője a Függetlenségi Párt programjával.

cikk íróját is megnevezte. Az esküdszék ugyanis olyan fórum volt számára, amelytől joggal várhatta, hogy igazságát meg fogja találni. Ha most a becsületsértési ügyek az üldözés irányába mennek el, akkor ez azzal fog járni, hogy az ún. Sitzedaktőrök (névleges szerkesztő, aki csak azért alkalmaznak, hogy az esetleges sajtóvétségekért járó büntetést magára vállalja) rendszere Magyarországon is teret nyer. A bevezetendő új perrendtartással az esküdszékek száma is jelentősen gyarapodik, így eszik a kormányzat azon indoka is, hogy a magán-becsületsértési ügyekben a panaszosnak a távoli esküdtbíróshoz kellett fordulnia, ami sokszor elviselhetetlen utazási költséggel járt. Továbbá az esküdtbírószágok számának emelésével a túlterheltségükre vonatkozó megállapítások sem állják már meg helyüket. Visontai hosszasan tárgyalta azokat az „ellentmondásokat”, amelyek szerinte a törvénytervezet 16. §-a és a bűnvádi perrendtartás egyes paragrafusai között fennállnak.⁷⁹

Erdély Sándor igazságügy-miniszter válaszában leszögezte, hogy a bűnvádi perrendtartás egyik lényeges alapelve, hogy az bírói hatáskörök megállapításába egyáltalán nem bocsátkozott. Ebből az következik, hogy „a 16. §. a büntető perrendtartás egyetlenegy szakaszával sem lehet ellentétben, vagy attól el nem térhet. [...] Visontai Soma képviselő úrnak ezzel ellenkező érvelését és állítását tehát nem tekinthetem egyébnak, mint a rendelkezések félreértésének vagy félremagyarázásának.”⁸⁰

Szentiványi Kálmán kormánypárti képviselő, aki 1896-ig a Nemzeti Párt soraiban foglalt helyet, foglalkozott a sajtó hivatásával: „állandó éberségben tartani a közfigyelmet eszmék dolgok és események iránt; kötelessége megfigyelni a közélet minden nyilvánulásait s rámutatni a bajokra, melyeknek orvoslása a salus rei publicae érdekében szükséges”. A közvéleményt, ha van, és ami van, azt a sajtó csinálja és képviseli. A sajtó nagyhatalom, amely eredeti feladatát figyelmen kívül hagyva a társadalom szenzációk utáni vonzalmát táplálva azt saját anyagi javára használja ki. Az ellenzék által vitatott rendelkezés egyrészt figyelembe veszi a sajtó szabadságát, amennyiben a közfunkciót viselők az ellenük támadó sajtót továbbra is csak az esküdszék előtt vonhatják felelősségre, másrészt pedig hozzájárul a sajtó tisztességének megóvásához, amennyiben részben csökkenti a visszaélés lehetőségét.⁸¹

A képviselőházi vita a törvényjavaslat plenáris vitájának megkezdését követő harmadik héten már egyértelműen az ellenzék obstrukciójába fulladt. A képviselők már csak az elhangzott érveket ismételték, hosszú a tárgyhöz nem, vagy csak igen áttételesen kapcsolódó fejtegetésekbe bocsátkoztak. Boda Vilmos⁸² például visszautasította a lapokban megjelenő véleményeket, hogy az ellenzék lemásolja „a német obstrukciót”. Majd szinte maga leplezte le a helyzetet, amikor azt mondta: „ha valamivel, úgy ezzel csakugyan nyomást lehetne ránk gyakorolni, mert főtörekvésünk, hogy az osztrákokkal soha egy nívón ne álljunk. De [...] feltéve, hogy obstrukció folyik itt most, – pedig általános meggyőződés, hogy itt egy magas színvonalon álló vita folyik, – még akkor se hasonlítanánk az osztrákokhoz, mert ők folytonos szavazással

⁷⁹ KN 1896. VI. köt. 380–384., 387.

⁸⁰ Uo., 388.

⁸¹ Uo., 398–399.

⁸² A függetlenségi párti Boda Vilmos a *Tolnamegyei Közlöny* szerkesztőjeként is tevékenykedett, szépirodalmi írásai is megjelentek.

húzták az időt, mi pedig még hál' Istennek beszédvel és szusszal bírjuk!"⁸³ Azután hosszasan olvasott fel újságcikkekből, ami nyilvánvalóan az időhúzást szolgálta. Egy javaslattal azonban érdemben is hozzájárult a vitához, szerinte ugyanis a sajtóvétség miatt bepanaszoltra kellene bízni, válassza meg, az esküdtszék vagy a szakbíróóság döntsön-e ügyében.⁸⁴

Rakovszky István⁸⁵ szerint a kormány a választások alkalmával tapasztalhatta, hogy a szabad sajtó nem az ő pártján áll. Ezért igyekszik a most tárgyalandó törvényjavaslat egyik szakaszába becsempészni „alkotmányunk egyik biztosítékának, a sajtószabadságnak lerontását”.⁸⁶

Az obstruáló képviselők egy-egy alkalommal azért jól rátapintottak, hogy mi lehet az álláspontok bemerevedése mögött. Hiszen amíg az egyik oldalon a szakminiszter azzal vádolta az ellenzékét, hogy apró részlet miatt gátolja a törvényjavaslat letárgyalását, addig semmilyen engedményre nem mutatkozott a módosítás tekintetében. A tapolcai kerület néppárti képviselője, Mócsy Antal megállapítása szerint ennek az az oka, hogy a kormány attól tart, ha ebben a kérdésben enged, az a gyöngeségét árulja el, és az ellenzék vérszemet kap, és esetleg más kérdésekben is megkísérli obstrukcióval rákényszeríteni akarátát a parlamenti többségre.⁸⁷

Az egyhangú obstrukció monotonitását az törte meg néha, amikor egy-egy új momentumot hoztak be a képviselők. Ilyen volt a kormány azzal való gyanúsítása, hogy a sajtószabadság korlátozására a 16. §-ban megnyilvánuló szándék mögött Bécs áll, amely mindig ellensége volt a magyar szabadságnak.⁸⁸ Egy másik vélekedés szerint a kormány azért vált hirtelen a magánbecsület védelmezőjévé, mert így akar olyan társadalmi elemeket megnyerni, akiknek sok pénzük, de kevés becsületük van, és a hirtelen meggazdagodás mellé a becsületet bírói ítélettel szeretnék megszerezni.⁸⁹

A törvényjavaslat parlamenti vitáját 1897. június 26-ával felfüggesztették, mert – amint arról már szóltunk – az osztrák–magyar gazdasági kiegyezés meghosszabbításával összefüggő cukoradóról szóló törvényjavaslatot kellett elsőbbséggel elfogadni. Az obstrukció egyébként utóbbira is kiterjedt. Az obstrukció megszüntetése érdekében Szilágyi Dezső⁹⁰ házelnök 1897. július 21-ére pártközi értekezletet hívott össze, amelyen elfogadták gróf ifj. Andrassy Gyula⁹¹ kompromisszumos javaslatát a bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló novella legvita-

⁸³ KN 1896. VII. köt. 82.

⁸⁴ Uo., 83.

⁸⁵ Rakovszky István (1858–1931) a Katolikus Néppárt alapító tagjaként került be először 1896-ban a képviselőházba. 1920–21-ben a nemzetgyűlés elnöke volt. IV. Károly második restaurációs kísérletekor miniszterelnökké designálta.

⁸⁶ KN 1896. VII. köt. 99.

⁸⁷ Uo., 133.

⁸⁸ Uo., 228., 230.

⁸⁹ Uo., 233.

⁹⁰ Szilágyi Dezső (1840–1901) 1889 és 1895 között Tisza Kálmán, Szapáry Gyula és Wekerle Sándor kormányaiban is igazságügyi miniszter volt. A Bánffy-kormány idején 1898. decemberi lemondásáig a képviselőház elnöke volt. Halála után Jászi Oszkár azt írta: „Egész kétségtelen előttünk, hogy a jövő történetírója a Szilágyi Dezső halálát fogja megjelölni a magyar liberalizmus végét.”

⁹¹ ifj. Andrassy Gyula (1860–1929) 1896-ban nem szerzett mandátumot, csak Andrassy Géza kényszerű visszalépése révén megüresedett rozsnói kerületből jutott be a képviselőházba.

tottabb szakasza tekintetében.⁹² Az ellenzék vezetői és a miniszterelnök a szakminiszteren is átnyúlva hozták tető alá a szakasz azon új szövegezését, amely nem került sem a bizottság elé, és indoklása sem került a ház elé.⁹³

Az általános vitát augusztus 6-án zárták le. Psik Lajos, a törvénytervezet előadója augusztus 5-én összegezte az addigi vitát. Azt mondta, hogy a politikai pártszervevényeken kívül állók előtt egyértelmű, hogy nincs szó a sajtószabadság védelméről, de még annak korlátozásáról sem. A javaslat viták tűzében álló szakasza egyszerű hatásköri kérdés.⁹⁴ Az igazságügy-miniszter is hangsúlyozta, hogy a büntető perrendtartásról szóló törvény 14. §-a kimondta, hogy a bírói hatáskör megállapításáról külön törvény fog gondoskodni. Így a tárgyalt tervezet 16. §-ának 2. pontja – számos hozzászólással ellentétben – nem ellentétes a perrendtartással. A szakasz támadása mögötti politikai indítékokat támasztja alá – folytatta Erdély –, hogy a tárgyalások során sokáig senkinek fel sem tűnt, hogy a 16. § 2. pontja a sajtószabadság ellen irányulna. Mintegy 150 elsőrangú jogász véleményezte a tervezetet, de senkinek nem volt olyan kifogása, hogy az a büntető perrendtartással ellentétben állna. A miniszter visszautasította azt is, hogy a sajtótörvény 17. §-ának reformja „reakció” lenne, és utalt rá, hogy a sajtótörvénynek már csak néhány rendelkezése van érvényben.⁹⁵

Miután létrejött a pártok közötti megállapodás a 16. § vonatkozásában, az ellenzéki hozzászólások általában elismerték, hogy az új változat javít a korábbi szövegezésen, de a törvényjavaslat számukra általában így is elfogadhatatlan maradt. A többektől elhangzott indoklás szerint az esküdtszék a sajtószabadság garanciáját képezi, „sajtószabadság és esküdtszék iker-testvérek; erkölcsök összenőttek s ha egymástól el akarjuk őket választani; mindkettőnek kárt okozunk”.⁹⁶

Az ellenzék ezen megnyilatkozásai azonban már inkább csak azt a célt szolgálták, hogy a közvélemény és a sajtó előtt bizonygassák, továbbra sem engednek a „48-ból”, a sajtószabadság mellett síkra szállnak, csak a parlamentarizmus lejáratásának ódiámát elkerülendő készek lehetővé tenni, hogy a novellát a módosításokkal a képviselőház kormánypárti többsége elfogadja, annak hangsúlyozásával, hogy ők maguk ellene szavaznak.

Ha nem is fogadta el az ellenzék a javaslatot, de a pártközi megegyezés következtében felhagyott az obstrukcióval, így augusztus 6-án a képviselőház a jelentős többséggel rendelkező kormánypárti frakció szavazataival a javaslatot a részletes vita alapjául elfogadta.⁹⁷

⁹² GRATZ i. m. (1. l.) 350.

⁹³ Erdély Sándor igazságügy-miniszter: „A pártok közt történt megállapodásnak megfelelően, van szerencsém a 15. §. után felveendő új szakaszt, a mely a 16. §. jelzést fog nyerni, a t. háznak bemutatni azzal a kéréssel, hogy azt elfogadni méltóztassék. A javaslat szövege a hírlapokban közzét[é]tvén, azt hiszem mindnyájunk által ismerve van.” KN 1896. IX. Köt. 326.

⁹⁴ Uo., 248.

⁹⁵ Uo., 252–253., 259.

⁹⁶ Uo., 273., 286.

⁹⁷ Uo., 289–290.

A megállapodás értelmében a következő szövegezés került be a törvényjavaslatba:

„15. §. Esküdtbíróóságok előtt tartandó meg a főtárgyalás:

I. az 1878. évi V. törvénycikkben meghatározott büntettek miatt, ha a vád tárgya: [...].

II. A nyomtatvány útján (1878:V. törvénycikk 63. §) elkövetett büntettek vagy vétségek, úgyszintén a törvényben megállapított és nyomtatvány útján elkövetett kihágások eseteiben, kivéve a 16. §-ban és a 17. § 2. pontjában felvett eseteket.

Az I. pont 1., 2., 3. és 4. pontjaiban foglalt büntettek, valamint a II. pontban felsorolt büntettek és vétségek eseteiben a királyi ítélőtáblák székhelyén működő esküdtbíróóságok járnak el; melyeknek kivételes, illetőleg sajtóbíróági területköre a székhelyen levő királyi ítélőtábla kerületére terjed ki.

16. §. A nyomtatvány útján elkövetett és az 1878:V. törvénycikk 259. és 261. §-ai szerint büntetendő rágalmazás és becsületsértés a kir. törvényszék hatásköréhez tartozik.

Ha azonban a rágalmazás vagy becsületsértés az 1878:V. törvénycikk 262. és 461. §-aiban meghatározott személyek vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalat igazgatója és tisztviselője ellen, avagy közmegegyezésben eljáró ellen, és pedig az utóbbinak hivatalos tetteire vonatkozólag volt elkövetve, az esküdtbíróóság ítél.

Azokban az esetekben, melyekben az 1878:V. törvénycikk 264. §-a a valódiság bizonyítását kizárja, a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés mindig a kir. törvényszék hatáskörébe tartozik.

17. §. A kir. törvényszékek hatásköréhez tartoznak:

1. azok a büntettek, melyek a 15. § szerint az esküdtbíróóság hatásköréhez utasítva nincsenek;
2. az esküdtbíróóságnak bűnösséget megállapító ítéletével már sújtott elmeműnek (1848:XVIII. törvénycikk 27. §) újra közlése vagy árulása által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások;⁹⁸

Vagyis a 15. § után új szakasz vettek fel, így a korábbi 16. § a 17-es sorszámot kapta.

A módosítással – az eredeti javaslatához képest – kibővült azok száma, akik Magyarországon az ellenük nyomtatvány útján elkövetett becsületsértés vagy rágalmazás esetében kizárólag az esküdtbíróóságnál kereshetnek orvoslást.

A módosítás értelmében a törvény által alkotott testületek, hatóságok vagy azok küldöttjei, tagjai mellett a nyilvános számadásra kötelezett intézetek igazgatói és tisztviselői, továbbá a közmegegyezésben eljáró személyek ellen a nyomtatvány útján elkövetett rágalmazási vagy becsületsértési ügyekben is az esküdtbíróóság ítél, azzal a megszorítással, hogy a közmegegyezésben eljáró személyek esetében ez csak a közmegegyezésükkel kapcsolatosan elkövetett tetteikre vonatkozik.

Azokban az esetekben azonban, amikor a Btk. a valódiság bizonyítását kizárja (külföldi uralkodó vagy államfő ellen, valamely külföldi államnak őfelségénél felhatalmazott követe vagy ügyviselője ellen elkövetett rágalmazás vagy becsületsértés; ha csak a sértett fél indítványára indítható eljárás; az állított tényre nézve jogérvényes felmentő ítéletet vagy megszüntetési határo-

⁹⁸ 1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6687

zatot hoztak; az állítás vagy kifejezés a családi élet viszonyaira vonatkozik vagy a női becsületet támadja meg), az elkövetett rágalmozás vagy becsületsértés mindig a királyi törvényszék hatáskörébe tartozik.

Az így módosított törvényjavaslat végül mint az „1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről” került be a *corpus juris*ba.

*

A bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvény képviselőházi tárgyalása azon alkalmasokat szaporította, amikor az ellenzék a magyar országgyűlésben az obstrukció eszközét alkalmazta. A novella ún. sajtószakasza a nyomtatvány útján elkövetett rágalmozási és becsületsértési ügyek egy részét az esküdtbírók helyett a szakszabóságok elé kívánta utalni. Azzal a deklarált céllal, hogy így a sajtó bulvárosodását, az elharapózott szenzációhajhászást, egyes személyek magánéletének kitergetését némiképp visszaszorítsa. Az ellenzék azonban ebben a sajtószabadság megsértését látta, és hevest támadást intézett ellene. Az 1848. évi sajtótörvényt, és azáltal a sajtóperekben való ítélkezésre kijelölt esküdtbíráskodást „*noli me tangere*” intézményként állította a közvélemény elé. A valóságban pedig ekkor már a sajtótörvény nagy része nem volt érvényben, számos paragrafusát a büntető törvénykönyvek hatályon kívül helyezték (sőt Erdélyben, a polgárosított határörvidéken és Fiume városban és kerületében egyáltalán nem vezették be), igaz, a nyomtatvány által elkövetett büntető ügyekben az esküdtbírók hatásköre érintetlen maradt. A kormányzat viszont a sajtószakaszt egyszerű bírósági hatásköri kérdésként mutatta be. Az álláspontok megmerevedtek. Az ellenzék véget érni nem akaró hozzászólásokkal akadályozta, hogy a törvényjavaslatról szavazni lehessen. A helyzetet egy a pártok közötti megállapodás mozdította ki a holtpontról. Ennek értelmében szűkült azon esetek köre, amelyek az eredeti javaslat szerint kikerültek volna az esküdtbíráskodás hatásköre alól, amennyiben a nyilvános számadásra kötelezett intézetek igazgatói és tisztviselői, továbbá a közmegegyezésben eljáró személyek ellen nem magánéletüket érintő, nyomtatvány útján elkövetett rágalmozási vagy becsületsértési ügyekben továbbra is az esküdtbírók ítélték.

Végeredményben az ellenzék csekély eredményt ért el ahhoz képest, hogy eredetileg a teljes sajtószakasz törlését követelte. A kormányzat viszont ezen csekély módosításra is meglehetősen későn szánta el magát. Ennek egyik oka az lehetett, hogy nem akart precedenst teremteni arra, hogy a képviselőházi kisebbség bizonyos mértékben rákényszerítse akaratát a többségre, ami kétségtelenül a parlamentarizmus sérülését jelentette volna. Ebben az időben a dualista monarchia másik felében szinte már bevett gyakorlattá vált, hogy a parlamenti kisebbség obstrukcióval lehetetleníti el a képviselőház működését.

